

Matti Vuori

Tietojärjestelmähankkeen eettisiä periaatteita

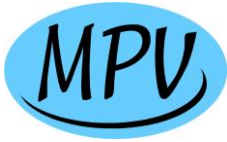
Eettiset periaatteet ovat tärkeitä kaikilla toiminnan tasoilla. Perinteisesti eettisiä periaatteita on laadittu ennen kaikkea eri ammattiryhmille (lääkärit, journalistit jne...), missä ne tukevat ammattilaisten profiilia, ammatti-identiteettiä ja työn luotettavuutta. Mutta yhtä oleellista on pohtia erilaisten tärkeiden tehtävien asioiden eettisiä toimintamalleja. Tällaisten toimintaa ohjaavien periaatteiden merkitys kasvaa entisestään silloin, kun sovelletaan ketteriä kehittämismalleja ja stabiilien rakenteiden ja sääntöjen noudattamisen sijaan tehdään joustavasti valintoja. Tällöin korostuvat yhteisten käsitysten ja ajattelumallien merkitys.

Tietojärjestelmähankkeet vaikuttavat useisiin sidosryhmiin ja niiden tulokset ovat organisaation valttina tai riesana vuosikausia. Tällainen asetelma on oivallista maaperää eettisten periaatteiden soveltamiselle. Seuraavaan listaan kannattaa suhtautua suuntaa-antavana tarkistuslistana ja vain lähtökohtana sen miettimiseen, mitkä ovat kussakin tilanteessa ja toimintaympäristössä keskeisimpiä.

(Eka versio 2009, päivitetty 2021)

Sisällysluettelo

Tavoitteet.....	2
Tue järjestelmällä organisaation hyviä asioita.....	2
Muista, että järjestelmä ei ole itseisarvo.....	2
Tee järjestelmä sen käyttäjille.....	2
Tee systeemistä turvallinen.....	2
Tee yhteiskunnallisesti hyväksyttävä systeemi.....	2
Selvitä vaikutukset – älä tuota yllätyksiä.....	2
Varmista tulevaisuus.....	3
Hyödynnä vanhaa.....	3
Tee vihreä systeemi.....	3
Projektityössä.....	3
Kunnioita projektia.....	3
Noudata yhteisön ja toimialan normeja.....	3
Älä lakaise ongelmia maton alle.....	3
Anna ihmisille mahdollisuus osallistua ja oppia.....	3
Viesti rehellisesti ja avoimesti – kaikille.....	4
Hoida projekti hyvin.....	4

Tavoitteet

Tue järjestelmällä organisaation hyviä asioita

- Järjestelmälle on olemassa selkeä tarve, eikä se vain tyydytä teknologisia unelmia tai teknologia-estetiikkaa
- Tunnista toiminnan lyhyen ja pitkän tähtäimen menestystekijät ja tue niitä
- Tue paikallisia kulttuureita, elinvoimaa
- Tue kehittämisessä ja ylläpidossa paikallisen osaamisen hyödyntämistä
- Kehitä järjestelmän avulla ihmisten osaamista ja kehittymistä
- Ymmärrä järjestelmän symbolinen merkitys: tee siitä vapauttaja, ei tukahduttaja
- Tue järjestelmässä positiivisia arvoja

Muista, että järjestelmä ei ole itseisarvo

- Järjestelmä on vain väline
- Tue hyvän työn periaatteiden toteutumista – päätäntävalta, työtapojen valinta, rytmi, yhteistyö, sopiva kuormitus
- Tee ensin toiminnalle hyvä strategia, sitten vasta välineet

Tee järjestelmä sen käyttäjille

- Tee järjestelmä sen käyttäjille, äläkä tietohallinnolle (mutta myös sille)
- Älä toimi toimittajien, vaan käyttäjien ehdoilla
- Kunnioita käyttäjiä, heidän todellisuuttaan – selvitä mikä se on
- Selvitä kaikkien käyttäjäryhmien tarpeet
- Tue eniten systeemiä tarvitsevia parhaiten – kriittinen tarve, käytö määrä
- Varmista järjestelmän saavutettavuus – "design for all" on hyvä periaate
- Varmista, että järjestelmä saadaan nopeasti todelliseen käyttöön

Tee systeemistä turvallinen

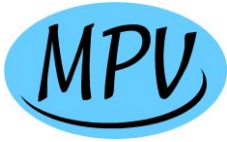
- Tunnista vaarat ja vältä ne
- Tunnista huolella kaikki tietoturvariskit ja suunnittele ja toteuta sitten turvallinen järjestelmä
- Tietosuoja on turvallisuutta ja ihmisten kunnioittamista
- Muista käytön (jo työn) psykologinen turvallisuus

Tee yhteiskunnallisesti hyväksyttävä systeemi

- Noudata systeemin ratkaisuisissa lakeja ja standardeja
- Toimi yhteisön normien puitteissa
- Älä tee systeemiä, joka esim. syrjii tai tuottaa haittaa joillekin

Selvitä vaikutukset – älä tuota yllätyksiä

- Tee projektille riskianalyysi
- Tee projektille vaikutusten arviointi – organisaatio, kulttuuri, talous, työntekijät...
- Selvitä mihin kaikkiin toimijoihin järjestelmä vaikuttaa. Maksimoi edut, minimoi haitat
- Viesti järjestelmän vaikutukset kirkaasti sidosryhmille
- Ole rehellinen negatiivisista vaikutuksista
- Älä tuota piilokustannuksia tai yllättäviä hankintatarpeita

-

- Anna päätöksentekijöille oikeaa tietoa järjestelmän mahdollisista vaikutuksista

Varmista tulevaisuus

- Selvitä, millaisia käyttäjät ovat tulevaisuudessa ja tee järjestelmä heille
- Varaudu muutoksiin – esim. yrityksen uudelleenorganisointi
- Älä tee kertakäyttöistä järjestelmää – varmista jatkokehitys
- Älä hirttäydy teknologialla tai sopimuksilla yhteen toimittajaan
- Käytä avoimen lähdekoodin ohjelmistoja, jotta kehitys mahdollistuu ja riippuvuudet minimoituvat
- Käytä avoimia rajapintoja ja tietokantoja
- Tee järjestelmästä muunnettava, laajennettava, lokalisoitava ja sen elementeistä vaihdettavia

Hyödynnä vanhaa

- Hyödynnä jo olemassa olevia asioita ja aiempaa työtä
- Hyödynnä olemassaolevaa infrastruktuuria (konekalusto, käyttöjärjestelmät jne.)

Tee vihreä systeemi

- Minimoi laitteisto- ja tietoliikennetarve
- Älä kuormita tietokoneita tai tietoliikennettä tarpeettomasti
- Suosi ekologisia hostaajia

Projektityössä

Kunnioita projektia

- Kunnioita tulevaa järjestelmää – niin se tehdään kunnolla ja sitä ylläpidetään jatkossa
- Vaadi hyvää kokonaislaatua
- Tunnista ja hallitse riskit
- Ota projekti vakavasti – ja edellytä sitä muiltakin

Noudata yhteisön ja toimialan normeja

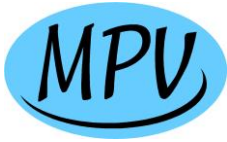
- Ole kokonaisvaltaisesti vastuullinen
- Noudata kehittämisessä yhteisön ja organisaation eettisiä normeja
- Noudata toimialan vakiintuneita käytäntöjä, ellei poikkeamisesta ole etua asiakkaalle

Älä lakaise ongelmia maton alle

- Tunnista nykytilanteen ongelmat ja poista ne
- Käsittele muutosvastarinnan syyt (ei saa ajatella, että ainahan on muutosvastarintaa ja sillä ei ole väliä)
- Projektin saa myös keskeyttää – rohkeus siihen on hyve eikä häpeä

Anna ihmisille mahdollisuus osallistua ja oppia

- Tietojärjestelmän kehittäminen on hyvä mahdollisuus oppia organisaatiosta ja työstä
- Hyödynnä henkilöstön osaamista
- Osallistuta käyttäjät
- Määritä järjestelmän tavoitteet yhteistyössä
- Älä "sitouta", vaan tee hankkeesta aidosti yhteinen

-

- Anna osallistujille projektivalmennusta
- Kouluta ja perehdytä uuteen järjestelmään

Viesti rehellisesti ja avoimesti – kaikille

- Älä pakota tai sanele
- Ota ihmiset mukaan viestintäkanaviin kattavasti
- Luo kaksisuuntaista viestintää – ylhäältä alas -viestintä ei riitä
- Viesti kaikille ymmärrettävästi – vältä esim. paikallista slangia
- Viesti järjestelmän tavoitteet kirkaasti sidosryhmille

Hoida projekti hyvin

- Jos projekti vedetään huonosti, sen epäonnistumisen vaara on suuri – ja silloin menee kaikkien panos hukkaan
- Kaikkien projektin elementtien on oltava kunnossa konseptoinnista ja vaatimusmäärittelystä testauksen kautta käyttööottoon jne...